

ВАЛИДИРАНЕТО НА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ – НОВА ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ВСЕКИ

Пенка Ганова

*Дирекция „Образователни програми и образователно съдържание“
Министерство на образованието и науката*

Резюме. Всеки от нас се учи през целия си живот. Не само ако посещава курсове или учебни занятия. Учи се, докато работи, като придобива нови за професията си знания и умения. Учи се и в ежедневната си дейност, като придобива житейски и социален опит, дори и да е безработен. Валидирането на резултатите от неформалното и самостоятелното учене – извън системата на образованието, на работното място, от опит и т.н., е нова възможност за признаване и официално документиране на знания, умения и компетентности.

Keywords: validation of skills and knowledge, school portfolio, consultation, manual for validation

Динамичните икономически и технологични промени мотивират хората по свое желание, самостоятелно да усвояват нови знания и умения, като използват неограничените възможности за учене, които предлага съвременното общество. Съществена част от процеса на такова неформално и/или самостоятелно учене се реализира индивидуално или в групи на работното място, при участие в дейността на структури на гражданското общество, както и във виртуалното пространство, създадено от глобалната мрежа и мобилните средства за комуникация. За отчитане на резултатите от това учене е необходим нов подход, който да създаде възможност за своевременно признаване на придобития опит. Такъв подход е валидирането – процес на оценяване, признаване и официално документиране на съответствието между знания, умения и компетентности, придобити чрез неформално и самостоятелно учене, и съответните Държавни образователни изисквания (ДОИ).

В рамките на Европейския съюз различни аспекти на валидирането се разработват и се реализират практически официално от 2000 г. на основата на Меморандума за учене през целия живот на Европейската комисия.

Препоръката на Съвета на Европа за валидиране на неформалното и самостоятелното учене, която беше приета на 20.12.2012 г., е принос към европейската политика за ускоряване на реформите в тази сфера. С оглед на

потребността от повишаване на мобилността на работната сила, както и за повишаване на ефективността при оценката на уменията и компетенциите, придобити извън системата на формалното образование и обучение, Европейската комисия, в контекста на инициативите „Програма за нови работни места“ (2010 г.), „Младежта в движение“ (2010 г.), „Акт за единния пазар“ (2011 г.), и „Пакет за заетостта“ (2012 г.), прие този важен стратегически документ с европейска значимост.

Страните членки се ангажират до 2018 година да въведат в съответствие с националните условия и по подходящ според тях начин разпоредби за валидиране на неформалното и самостоятелното учене.

В тази връзка е и приобщаването на националната практика към инструментите на Европейския съюз: Европейска квалификационна рамка за учене през целия живот Европас, единна рамка за прозрачност на квалификациите, Европейска система за трансфер на кредити.

Значителни постижения в областта на валидирането на резултатите от неформално и/или самостоятелно учене имат Франция, Германия, Швеция, Холандия, Норвегия, Финландия, Италия, Португалия и някои други европейски страни. Националните практики за валидиране на професионалните умения в страните членки на ЕС са твърде различни и се определят от националните законодателства. Различни са както използваните инструменти за валидиране на резултатите от ученето, така и институционалното развитие в областта на образованието и обучението, прилаганата методология, степента на участие на всички заинтересовани страни, включително на реалния сектор и др.

Част от техния опит е адаптиран и използван при разработването на стратегически и методологически документи в нашата страна. Неформалното и самостоятелното учене, като части от ученето през целия живот, имат дълбоки традиции у нас. В стратегическите документи – Националната стратегия за учене през целия живот (2008 – 2013 г.) и Актуализираната стратегия по заетостта (2008 – 2015 г.), са включени (и се реализират) инициативи, свързани с валидирането на резултати от неформалното и самостоятелното учене.

Макар и не специално обособена, нормативна основа за валидирането съществува частично в Закона за професионалното образование и обучение (конкретно в чл. 40), Закона за насърчаване на заетостта, Закона за занаятите.

Налице е придобит опит от страна на професионалните гимназии при прилагане на чл. 40 от Закона за професионално образование и обучение (ЗПОО). Такъв опит е натрупан и по различни проекти, осъществявани от отделни институции, организации, фирми.

От края на 2012 г. Министерството на образованието и науката работи по изпълнението на проект по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ с конкретни дейности за осигуряване на методическа и организационна основа за тестването на системата за валидиране, както и обучение на експерти.

перти за организиране и провеждане на процеса на валидиране. Създаден бе Наръчник за валидиране на професионална квалификация¹⁾, придобита чрез неформално и/или самостоятелно учене, който да се ползва от професионалните гимназии.

Целта на наръчника е да предостави и улесни въвеждането на ефикасни инструменти и способности за валидиране на знания, умения и компетентности, придобити чрез неформално и самостоятелно учене.

Задачите, с оглед изпълнение на целта на наръчника и създаване на условия за максимална яснота и улесняване на прилагашите го в работата си ползватели, са предоставяне на правила, ред и препоръки за организиране на процеса на валидиране от училището, установяване на ясни изисквания и образци за избор и използване на необходимата документация, както и посочване на подходящи методи за обработка, анализ и оценка на доказателствената и помощната документация и начини за осигуряване на информираност, прозрачност и публичност.

Наръчникът представя разработения инструментариум и пояснява предложените правила за валидиране на неформално и самостоятелно учене, за да се улесни процесът на валидиране в училищата.

Всеки гражданин над 16 години може да заяви желание за валидиране на знания, умения и компетентности. Валидирането се прилага на **доброволен принцип** и се провежда въз основа на самостоятелно и информирано решение от страна на кандидата. В този случай заявителят на услугата е индивидуален кандидат.

Заявител на услугата могат да бъдат различни обществени организации – браншови синдикат, работодателски организации и др.

Заявител на услугата може да бъде работодател, който желае да бъдат валидирани определени знания, умения и компетентности на служители от персонала.

Гарантирането на свободен достъп до валидиране, независимо от пола, възрастта, социалното положение или етническата принадлежност, е заложено в нормативните документи за системата на професионалното образование и обучение.

Професионалните гимназии могат, след съответна организационно-методическа подготовка и въз основа на утвърдена нормативна уредба, да осъществяват успешно валидиране. В професионалната гимназия се създава комисия по валидиране, която включва учителите по професионална подготовка и някои представители на педагогическия персонал. Учителите по професионална подготовка изпълняват функции на учители-консултанти и на учители-оценители при валидиране на професионална квалификация, придобита чрез неформално и/или самостоятелно учене. Председател на комисията по валидиране може да бъде помощник-директорът по учебно-производствената

дейност или ако няма такъв щат в училището, се определя учител по професионална подготовка (главен учител, старши учител, учител). В комисията се включват и представители на непедagogическия персонал – счетоводител, касиер, секретар, технически сътрудник, домакин, които подпомагат провеждането на валидирането.

Към настоящия момент се провежда процес на тестване на процеса на валидиране. Определени са професионалните гимназии, в които ще се провежда начално и същинско консултиране, обучен е персоналът, който участва в процеса.

Валидирането се основава на следните основни документи: Закон за професионално образование и обучение, Рамкови програми по чл. 6 от ЗПОО, Списък на професиите за професионално образование и обучение, Държавните образователни изисквания за придобиване на квалификации по професии, Наредба № 3 от 15.04.2003 г. за системата на оценяване, Наредба № 4 от 16.04.2003 г. за документите за системата на народната просвета.

Предоставянето на услуги по валидиране се осъществява чрез *индивидуални процедури* за: установяване на резултати от неформалното и самостоятелното учене, документиране на резултатите, оценяване на резултатите, сертифициране на резултатите.

В съвременното добре информирано общество кандидатът може да получи информация от медиите, от свои близки и познати или от служител в дирекция „Бюро по труда“ и да прояви интерес за валидиране на своите знания, умения и компетентности, придобити чрез неформално или самостоятелно учене. За да намери отговор на много свои въпроси, свързани с валидирането, той посещава училището, в което се изучават професии/специалности, които той счита подходящи за осъществяване на своите намерения.

Първата среща с учителя – началното консултиране, е една от най-важните за запазване и повишаване на мотивацията на кандидата. Учителят по начално консултиране предоставя на кандидата първоначалната информация във връзка с процедурата по валидиране, събирането на доказателствен материал, формирането на стойността на услугата, възможностите за финансиране, отговаря на въпроси, свързани с валидирането. Изяснява на кандидата ползите и предимствата на валидирането. Осведомява го най-общо за основните етапи на валидирането и за тяхното съдържание. Предупреждава го за възможни затруднения, свързани с доказването на заявената за удостоверяване квалификация, посочва му начините те да бъдат избегнати. Най-важната задача на началното консултиране е идентифицирането на професията, специалността, знанията, уменията и компетентностите, които кандидатът има реална възможност да валидира.

Документите, които кандидатът трябва да подготви, са: заявление, попълнен формуляр (по образец) и съпътстващи доказателствени документи – атестация/и за вида и качеството на изпълнение на трудовите задачи, ако кан-

дидатът се ползва с подкрепата на работодател/организация, копие от трудова книжка или препис-извлечение от нея, копия от притежавани от кандидата сертификати за проведено професионално обучение, за придобита квалификация, копия от трудови договори, граждански договори, договори за изработка, копия от длъжностна/и характеристика/и, референции във връзка с изпълнение на определена/и дейност/и, налични артефакти и др.

Същинското консултиране стартира с регистриране на кандидата за валидиране на професионална квалификация. Учителят по същинско консултиране съставя училищното портфолио на кандидата с документите, представени от кандидата, и попълва всички налични данни в личния картон на кандидата.

Комисията по оценяване на индивидуалното валидиране попълва сравнителна таблица за валидиране на съответната компетентност.

В случай че всички резултати от ученето от дадена компетентност са признати, комисията признава компетентността. Формулярът се включва в училищното портфолио на кандидата и се описва в съдържанието му.

Ако комисията реши, че доказателствата за част от резултатите от ученето не са достатъчни, тя не признава компетентността и вписва в **индивидуалния план за валидиране на квалификация** необходимите дейности, чрез изпълнението на които се предвижда постигане на резултата от ученето, сроковете за тяхното изпълнение и отговорника/изпълнителя. Учителят-консултант на среща с кандидата го запознава с проекта на индивидуален план, изготвен от комисията по оценяване на индивидуалното валидиране. Кандидатът получава копие от индивидуалния план, за да може да организира изпълнението на планираните дейности в определените срокове.

Комисията по оценяване на индивидуално валидиране може да предвиди допълващо учене и/или допълващо практическо обучение, които се вписват в индивидуалния план на кандидата за валидиране. **Допълващото учене/обучение по теория** се организира в зависимост от възможностите на кандидата. Най-често това става чрез самостоятелна подготовка на кандидата, на когото се предоставя изготвен конспект и списък на възможните източници на информация – литературни и електронни. По желание на кандидата се планират консултации с учител/и по темите от конспекта. **Допълващото практическо обучение** може да се организира на работното място на кандидата или на друго работно място във фирмата, в която работи кандидатът (ако това е възможно), както и в работилниците за практическо обучение в професионалната гимназия.

Няма фиксиран срок за приключване на валидирането. То може да има различна продължителност, която зависи от това, какво ще валидира кандидатът – само един резултат от учене, част от професия, специалност и пр., колко убедителни са представените от него доказателства (имат ли връзка със

заявената за валидиране професионална квалификация). Срокът за валидиране зависи също от това, доколко кандидатът спазва стъпките и сроковете, определени в изготвения за него индивидуален план.

Когато кандидатът докаже необходимото съответствие на заявените от него знания, умения, компетентности с определените в ДООИ за придобиване на квалификация по професията/специалността и успешно положи държавните изпити за придобиване на квалификация по професия/специалност, той получава **Свидетелство за професионална квалификация**.

Когато кандидатът чрез своите доказателствени документи докаже необходимото съответствие на отделни знания, умения, компетентности като част от специалност и след успешно полагане на изпити за придобиване на квалификация по част от професията той получава **Удостоверение за професионално обучение**.

Институциите в системата на професионалното образование и обучение и българското общество в голяма степен имат готовност за въвеждане на процеса на валидиране на квалификация, придобита чрез неформално и самостоятелно учене. За да могат съответните институции легитимно да извършват дейността, е необходимо приоритетно да се подготви в системен цялостен вид необходимата нормативна и методическа уредба за прилагане.

Значението и ползите от въвеждане на валидирането на резултатите от неформално и/или самостоятелно учене са многоаспектни – за личността, за бизнеса, за училището, за държавата.

За личността – повишават се възможностите за трудова реализация, за запазване на работно място, за по-добро кариерно развитие, за повишаване на трудовото възнаграждение.

За стопанската организация/бизнеса – подобрява се качеството на работната сила, увеличава се конкурентоспособността на стопанската организация.

За училището – разширява се спектърът на предлаганите услуги, увеличава се броят на потребителите на услуги, свързани с придобиване на професионална квалификация, повишават се уменията на учителския персонал за разработване на учебна документация, увеличават се възможностите за допълнителни доходи на персонала.

За обществото – създават се нови възможности за професионално и социално развитие на хората, съкращава се срокът за придобиване на професионална квалификация, намалява се времето за отсъствие от работното място, повишава се гъвкавостта на пазара на труда за осигуряване на подходяща заетост на търсещите работа, повишава се конкурентоспособността на икономиката на регионално и национално равнище, намалява се безработицата, подобрява се интеграцията в обществото на неравностойни на пазара на труда групи от населението, предотвратяване на продължителността на безработицата и обезкуражаването.

Прилагането на валидиране ще допринесе за изпълнение на поставената от Съвета на Европейския съюз цел до 2018 година да се въведат съответните разпоредби за валидиране.

БЕЛЕЖКИ

1. http://validirane.mon.bg/docs/narachnik_validirane_12.2013.pdf

THE VALIDATION OF PROFESSIONAL SKILLS AND KNOWLEDGE – A NEW OPPORTUNITY FOR EVERYONE

Abstract. Each of us learns throughout their lives. Not only if you attend courses or training sessions. Learn while working by acquiring new to his job knowledge and skills. Learn in their daily activities by acquiring life and social experience, even if unemployed. Validation of non-formal and informal learning - outside the education system, the workplace, experience, etc. is a new opportunity to recognize and formally documenting the knowledge, skills and competencies.

✉ **Ms. Penka Ganova**

Department “Vocational Education and Training”
Directorate “Educational Programmes and Educational Content”
Ministry of Education and Science
1000 Sofia, Bulgaria
E-mail: p.ganova@mon.bg